

Téveszmék a biztonságról és a szabadságról

1. Az egyensúlyelméletről

A politikai-jogi gondolkodás alappilléreinek tekinthető az a nézet, amely szerint az emberi jogok (de legalábbis a szabadságok) és a biztonság között valamiféle fordított arányosság áll fenn. Ennek egyik változata az úgynevezett „egyensúlyelmélet”, ami azon a feltételezésen nyugszik, hogy az emberi jogok, illetőleg a biztonság egyaránt fontos, ám egymással ellentétes irányba ható értékek. A hatalom csak egyikük rovására tudja a másik oltalmazását fokozni. Ha tehát a biztonság súlyos, feltétlenül elhárítandó veszélyek miatt erősítésre szorul, akkor elkerülhetetlen az alapjogok korlátozása (Tsoukala, 2006:614). Hasonló gondolatokat fogalmazott meg Várhalmi Miklós, aki a Magyar Köztársaság biztonsági stratégiájának vázlatát adta közre (2001. júniusi alapváltozat). Egyebek mellett leszögezte: *„A biztonság csak a demokráciák emberi szabadságjogainak korlátozása mellett optimalizálható. Amennyiben az államhatalmak a biztonság érdekében növelik az ellenőrzést, úgy a demokrácia diktatúrába fordulhat át, ami a merényletek ellen nem véd meg és az élethez való jogot sem biztosítja. A megoldás a biztonság és a szabadság közötti helyes arányokban van.”* (Várhalmi, 2001; kiemelés: Szikinger)

Kétségtelen tény, hogy a szerző az idézett szövegben is óv a túlzásoktól (ahogyan egyébként ezt másutt is megteszi), a demokrácia határain belül azonban – amelyeket itt bővebben nem vizsgálunk – érvényesnek tartja az egyensúlyelméletet.

Érdemes megemlíteni, hogy ez a megközelítés szinte kizárólag az emberi jogok, mindenekelőtt a szabadságjogok tervezett, kívánt megszorításainak alátámasztására szolgáltat érveket. Ennek ellenkezője nem jellemző az elméletre, de még kevésbé az ilyen gondolatokból szívesen építkező politikára. Komolyan nem vetődik fel annak az igénye, hogy az immár elért

A tanulmány a „Jogállamiság és rendőrség” című OTKA kutatás keretében készült (K68361).

(vagy elérni vélt) biztonsági szintet kellene csökkenteni, mert most a szabadságjogok vannak súlyos veszélyben. Természetesen ez a megjegyzés is a demokrácia határain belül érvényes, hiszen például a rendszerváltás során – Magyarországon is – kétségtelenül „beáldoztak” egy sokak által biztonságosnak vélt rendszert a nagyobb szabadság érdekében. Azóta azonban hasonló elmozdulások nem tapasztalhatók, inkább ennek a fordítottja.

Az ilyen egyensúlyelméletek nyilvánvalóan annak feltételezésén alapulnak, hogy kölcsönhatás van a biztonság és a szabadság, illetőleg az emberi jogok zavartalan élvezete között. Végeredményben az a Hobbes-i gondolat húzódik meg a háttérben, amely szerint az emberek a közhatalom által nem korlátozott szabadság állapotában képtelenek egyéni érdekeiket és törekvéseiket a társadalom általános elvárásai alá rendelni. A kölcsönös fenyegetettség miatt csak egy külső, cselekvési lehetőségeiben nem korlátozott erő képes a megfelelő védelmet biztosítani (Hobbes, 1970). Ennek érdekében pedig meg kell zabolázni az emberekben lévő hajlamokat, akár a veszélyesnek tartott gondolatok terjesztésének akadályozása útján is (i.m., 1970:277).

Az Egyesült Királyság miniszterelnöke szerint a bűnözés, valamint a biztonságot fenyegető egyéb veszélyek új világában már nem csupán az állam hatalmát kell éberren ellenőrizni, hanem az egyének és az egyes szervezetek által okozható mérhetetlen károk miatt is őrködni, valamint cselekedni szükséges (Brown, 2008).

Magyarországon az Alkotmánybíróság is szükségesnek tartotta hangsúlyozni: *„Az élet kockázati tényezőinek egyike maga az ember, többek között azért, mert a szó elvont értelmében bárki képes ölni.”* [9/2004 (III. 30.) AB határozat]

Ezek a nyilatkozatok vitathatatlan igazságokat tartalmaznak. A kérdés az, hogy meddig mehet el a közhatalom az egyének és a szervezetek részéről fenyegető veszélyek elhárításában. Van-e szükség, és van-e lehetőség az emberi jogok kiiktatására, de legalábbis azok átértelmezésére a közhatalom biztonsági funkciójának elvárható ellátása érdekében?

2. Biztonság és emberi jogok – történeti vázlat

Tény, hogy a biztonság gondolata megjelent a polgári alkotmányosság alaptételeit megfogalmazó dokumentumokban. Az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat (1776) egyebek mellett kimondta: *„Magától értetődőnek tartjuk*

azokat az igazságokat, hogy minden ember egyenlőként teremtett, az embert teremtője olyan elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel, amelyekről le nem mondhat, s ezek közé a jogok közé tartozik a jog az élethez és a szabadsághoz, valamint a jog a boldogságra való törekvésre. Ezeknek a jogoknak a biztosítására az emberek kormányzatokat létesítenek, amelyeknek törvényes hatalma a kormányzottak beleegyezésén nyugszik. Ha bármikor, bármely kormányforma alkalmatlanná válik e célok megvalósítására, a nép joga, hogy az ilyen kormányzatot megváltoztassa vagy eltörölje, és új kormányzatot létesítsen, olyan elvekre alapítva és hatalmát olyan módon szervezve, amely jobban védi biztonságát, és jobban elősegíti boldogulását."

Hasonlóképpen közelítette meg az emberi jogok és a biztonság összefüggéseit az Ember és Polgár Jogainak francia forradalmi deklarációja (1789). A II. pont az ember természetes és elvülhetetlen jogaiként nevezte meg a szabadságot, a tulajdont, a biztonságot és az elnyomással szembeni ellenállást. A XII. pont értelmében a jogok biztosítása karhatalom (*force publique*) fenntartását teszi szükségessé, ennek pedig az összesség hasznát kell szolgálnia, nem pedig azokét, akiknek a személyére ezt az erőt rábízták.

Egyértelműen kirajzolódik ezekből a dokumentumokból, hogy a biztonság mindenekelőtt azon jogok zavartalan élvezetét jelenti, amelyek minden embert megilletnek. A közhatalom (karhatalom) feladata nem lehet más, mint az emberi szabadságot biztosító rend fenntartása. A közösség érdekei megjelennek ugyan a forradalmi nyilatkozatokban, a hangsúly mégis azon van, hogy a jogok oltalmazása az elsődleges feladat. Ahogyan azt Massachusetts 1780-as alkotmánya megfogalmazta (X. cikk): a társadalom minden egyes tagjának joga van arra, hogy életének, vagyonának és szabadságának élvezetében oltalmazzák a fennálló törvények alapján.

Azt is meg kell állapítani azonban, hogy az alkotmányos demokráciák létrehozásának időszakában kialakított közbiztonság-felfogás nem, vagy csak részben tükröződött a későbbi jogi szabályozásban és az intézmények fejlődésében. Az Egyesült Államok teljesen decentralizált rendőrségi szisztémája visszatükrözi a hatalommal való visszaéléstől való félelmet, Franciaországban azonban a biztonsági szervek centralizáltsága, militarizáltsága és a működés titkossága más tendenciákra utal. Az is igaz, hogy Európában a politikai rendszer alakulása sem a forradalom eszméinek kibontását jelentette. De Bonald, a Bourbon restauráció teoretikusa már a következőket fejtette ki a XIX. század elején: „Az állam nyugalma fontosabb, mint az

individuum biztonsága, nem az egyén joga a garanciák követelése, hanem a társadalomé. Ez a garancia azt követeli meg tőlünk, kivétel nélkül, hogy ne csak egyszerűen tartózkodjunk a bűntől, hanem viselkedésünkkel, megnyilvánulásainkkal, véleményeinkkel és kapcsolatainkkal se keltsük azt a gyanút, hogy képesek vagyunk annak elkövetésére.” (Ludassy, 1984:140)

Szélsőséges megfogalmazás, de nem nevezhető egyszerűen az ellenforradalmi ideológia Sollen-gondolatának. A közhatalom pozitivista megala-
pozása az egyéni jogokkal is szembeállítható állambiztonság és ahhoz kap-
csolódóan a jogilag és ténylegesen is védett apparátus által szolgáltatott
közbiztonság felfogását, valamint gyakorlatát erősítette meg. A rendőrség
szabad mérlegelési és azon alapuló beavatkozási jogának elfogadása – ami
valamilyen formában mindenütt, így az Egyesült Államokban is bekövet-
kezett – már illuzórikussá tette az emberi jogok elsődlegességét a biztonság
védelmében. A megelőzés követelményének előtérbe kerülése pedig szük-
ségképpen oldotta a törvények uralma által elvileg feltételezett szigorú
cezúrát a védelmet igénylő jogszerű, illetőleg a szabadságkorlátozó be-
avatkozás alapjául szolgáló jogellenes (veszélyeztető) magatartások között.

Az alanyi jogoknak az egyébként soha és sehol következetesen ki nem
épült védelmi rendszerét különböző technikákkal gyengítették a végrehaj-
tó hatalom – így a rendészet – érdekeinek szolgálatában, jelentős mérték-
ben hivatkozva a (köz)biztonság oltalmazásának szükségességére. Angliá-
ban például a rendőrség felhatalmazást kapott a bűnös szándékkal csavar-
gó személyek szabadságának korlátozására (Vagrancy Act, 1824), Német-
országban a rendészeti generálklauzula biztosított általános felhatalmazást
a jogilag nem szabályozott esetekben történő fellépésre, az Egyesült Álla-
mokban a szövetségi alkotmányban rögzített alapjogok korlátozására is
szolgált az államokat megillető rendészeti jogkör (*police powers*).

A második világháborút követően újból előtérbe került az emberi jogok
biztosításának szükségessége, nem utolsósorban a biztonság védelmére
hivatott szervezetek korábbi emberellenes működése visszatérésének
megakadályozása céljából.

A nemzeti alkotmányok és a nemzetközi dokumentumok határozott til-
lalmakat vezettek be, megnehezítették az alapjogok biztonsági célú – és
egyéb – korlátozását. Tény persze az is, hogy a megszorítások törvényes

lehetőségei között tipikusan szerepel a közbiztonság és a nemzetbiztonság védelme érdekében történő fellépés. Ennek a beavatkozásnak a kereteit, mértékét azonban az általános hivatkozások nem jelölik ki. Az emberi jogok (alapjogok) rendészeti kezelése továbbra is megalapozást igényel, hiszen kétségtelenül nem azonos alkotmányi súlyú értékekről van szó: a jogok szolgálata és védelme a közhatalom elsődleges kötelessége.

3. Elméletek

Számos teória született a biztonság védelme (illetőleg más társadalmi-közhatalmi funkciók) és az emberi jogok (alapjogok) közötti viszony tisztázására, a törvényhozási és jogalkalmazási korlátozások indokolására.

A megközelítések jelentős része abból indul ki, hogy az egyénnek és a civil társadalom más tagjainak nem csupán jogai, hanem kötelességei is vannak. Ez utóbbiak megsértése legitim okot jelenthet a jogok (mindenekelőtt, de nem kizárólag: szabadságjogok) megszorítására. Tény, hogy valamilyen szinten minden államilag szervezett társadalomban létezik egyfajta engedelmisségi-alkalmazkodási kötelezettség, amelyre még a klaszikus forradalmi dokumentumok is utalnak. Az 1789-es francia deklaráció például rögzíti: az embertársak részére is biztosítani kell a jogok élvezetét, ez korlátot jelent az egyén számára, amelyet törvényben kell meghatározni (IV. pont). A későbbiekben a közérdekre hivatkozással az állam működőképessége és más szempontok is elfogadottá váltak a megszorítások indokaként. Ezzel azonban a probléma nem oldódott meg, hiszen a jelzett kötelesség alapja és jellege, valamint terjedelme további kérdéseket vet fel. Nyilvánvalóan különbséget kell tenni a rendőrállam alattvalóitól elvárt engedelmisség, illetve a jogállamban megkövetelt magatartás között (Wiesmann, 1911). Az utóbbiban (*Rule of Law, not of Men*) aligha mehetünk tovább az általános jogkövetési kötelesség kimondásánál.

Megjegyzendő mindazonáltal, hogy a német jog ismeri a *Polizeipflicht* (rendészeti kötelesség) fogalmát, ami a polgároktól megköveteli a közbiztonságot vagy a közrendet veszélyeztető viselkedéstől való tartózkodást (Lisken-Denninger, 1992:128). Ezen alapul a rendészeti felelősség kiépült rendszere, ami azonban nem jelenti a biztonsági beavatkozások kizárólagos keretét. A fokozott ellenőrzések (igazoltatások), a számítógépes adat-

összehasonlítások és számos más, alapjogokat korlátozó, biztonsági célú közhatalmi működési forma nem vezethető vissza a *Polizeipflicht* érvényesülésére (i.m., 1992:248–281). Emellett a rendészeti kötelességet nem maga az alaptörvény határozza meg, az alkotmányos jogok megszorításának nem lehet általános alapja.

Magyarországon az alkotmányos szabályozás mindenkire kötelező erejének rögzítésén [Alkotmány, 77. § (2) bek.] túlmenően a rendőrségi törvény 19. §-a érdemel figyelmet. Ennek (1) bekezdése szerint a jogszabályi előírások végrehajtását szolgáló rendőri intézkedésnek törvény vagy nemzetközi megállapodás eltérő rendelkezése híján mindenki köteles magát alávetni, a rendőr utasításának engedelmeskedni. A bonyolult megfogalmazás azt jelenti, hogy a fellépésnek nem kell jogszerűnek lennie ahhoz, hogy a címzett zokszó nélkül teljesítse a közeg instrukcióit. Az Alkotmánybíróság a 65/2003. (XII.18.) AB határozatában vizsgálta a feltétlen engedelmességnek ezt az előírását. Arra a következtetésre jutott, hogy a szabályozás megfelel a demokratikus jogállamiság alaptörvényi követelményeinek. A testület abból indult ki, hogy a rendőrség a feladatát a jogellenes magatartást tanúsító személyek jogainak törvényen alapuló korlátozásával hajtja végre. Ebből következően a fellépés alapja a jogkövetési kötelesség megsértése.

Hogy itt a beavatkozás elvi alapjának a megerősítéséről van szó, azt jelzi a rendőrségi törvény ugyanazon, 19. §-ának (2) bekezdése, amely már csupán a jogszerű intézkedés érvényesítése érdekében engedi meg más intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazását. Ugyanez a helyzet az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII.28.) Korm. rendelet 40/A. §-ában foglalt tényállás esetében. A rendőrségi törvény 19. §-ának (1) bekezdése tehát *lex imperfecta*, csupán elvi jelentést hordoz. Ez a tartalom azonban a kifejtettek miatt aggályos.

Angliában a rendőrségi (itt a rendészetnek megfelelő kategória az elméletben hagyományosan nem létezett) fellépés elvi alapját hosszú ideig az a felfogás adta, amely szerint a közbiztonság őrei más polgárokhoz képest kiváltságokkal nem rendelkeznek, lényegében polgári kötelességeiket teljesítik szolgálatuk során. Itt tehát a szabadságjogoknak a hatalmat ténylegesen gyakorló egyenruhásokra való kiterjesztése igazolja a fellépés jogoságát. A rendőr (és rajta keresztül közvetve a szervezet is) szabadságjogok

hordozója. Az „egyenruhás polgár” ilyen koncepciója azonban ma már nem tartható, mivel a korábbi szokásjog helyébe lépett írott törvények teljesen világossá tették a civil társadalom és a közhatalom közötti különbségeket azzal, hogy természetesen a rendőrök az utóbbi körébe tartoznak (Marshall, 1984:128–130). Megjegyzendő, hogy ez a fajta megközelítés – vagyis a rendőrök, illetőleg a rendőrségek alapjogok hordozóiként való felfogása – másutt is megjelent (Dürig, 1953:76–77), azonban gyökeret verni nem tudott.

A biztonsági szükségleteket előtérbe helyező elméletek sorában jelentősnek mondható egyik irányzat lényegében a rendfenntartás és az alapjogok közötti alkotmányos különbség feloldását szorgalmazza. Mégpedig úgy, hogy annak képviselői a biztonság, illetőleg a közbiztonság iránti igényt alapjogként határozzák meg.

1983-ban jelent meg Josef Isensee-nek a biztonság alapjogáról írt munkája (Isensee, 1983). A szerző rámutatott arra, hogy a szuverenitásra vonatkozóan Hobbes és mások által is megfogalmazott igényt a liberális hatalomfelfogásban az állam túlhatalmával szembeni garanciák hangsúlyozása váltotta fel. A polgári alkotmányosság kiépülését követően azonban a főként gazdasági eredetű kockázatoktól való félelem miatt átalakul az állam szerepe: a szociális biztonság elvárható szintjének fenntartása érdekében meg kell haladni a tisztán szabadelvű hatalomfelfogást (i.m., 1983:17–18). A pusztán örködésre korlátozott működés helyett egyre inkább beavatkozást igénylő: szervező és szolgáltató feladatok ellátására van szükség. Ennek megfelelően változik az egyének helyzete is: a jogok védelme terén továbbra is megmarad a „*status negativus*”, míg a közhatalom új funkciói tekintetében az intézményrendszerhez való kapcsolódás (*status positivus*) válik meghatározóvá. A kettő között nincs általánosan feloldhatatlan ellentmondás, a felmerülő különös, illetőleg egyedi konfliktusokat pedig a jogalkotásnak és a jogalkalmazásnak kell kezelnie (i.m., 1983:21). Az állam részéről továbbra is fennáll az alapjogok tiszteletben tartásának negatív jellegű kötelezettsége, amellet azonban az aktivitást feltételező védelem biztosítása is szükséges. Ez utóbbiaknak felel meg a biztonsághoz való alapjog (i.m., 1983:33). A beavatkozásoknak a veszélyek tényleges elhárítását kell szolgálniuk, tehát nem szorítkozhatnak a szorosán vett jogalkalmazásra. Ugyanakkor nem lehet cél a teljes biztonság, hiszen az arra való

törekvés a totális államok jellemzője (i.m., 1983:41). A mondottaknak megfelelően a szabadságjogok – a „status negativus” – továbbra is korlátot szabnak a közhatalmi fellépésnek, a mérlegelés során azonban figyelembe kell venni, hogy a biztonsági intézkedések is alapjog érvényesülését szolgálják (i.m., 1983:44). Az ilyen minősítésből okszerűen következik, hogy az egyén rendelkezési jogát a hatalom nem vonhatja el: nem kényszerítheti senkire a védelmet akkor, ha az illető nem támaszt arra igényt (i.m., 1983:48). Ezzel szemben a biztonság alapjogként való értelmezése feltételezi, hogy az emberek veszély esetén megkövetelhetik a közhatalmi beavatkozást, bár ebből nem következik a rendészeti hatóságok mérlegelési jogának megszüntetése. Nincs tehát konkrét, meghatározott tevékenységre vonatkozó megfelelés a biztonsági alapjog és az oltalmazási kötelezettség között. Elvárható ugyanakkor, hogy az arra rendelt szervezetek rendeltetészerűen éljenek hatáskörükkel, érdemi védelmet biztosítsanak (i.m., 1983:50–51).

A biztonságra való alapjog tanát Gerhard Robbers fejlesztette tovább, egyebek mellett a védelemre irányuló elvárások érvényesítését érintő kérdések részletes kibontásával. Fontos megállapítása, hogy az állam kötelessége nem terjed ki valamennyi egyéni érdek oltalmazására, a – megdönthető – vélelem azonban az, hogy jogos az igény. Nem az egyénnek kell tehát bizonyítania annak megalapozottságát, hanem a közhatalomnak indokolnia a fellépés akadályait (Robbers, 1987:153). A biztonságra való jog a mondottak szerint nem szünteti meg a hatósági mérlegelést, annak gyakorlása során azonban tekintetbe kell venni a védelem iránti igény alkotmányos értékét és rangját. Ez a rendészeti jog fejlődésére is hatással van: a rendőri felelősség mind az egyes ügyek intézése terén, mind pedig a társadalom felé történő elszámolás körében behatárolja a döntési szabadságot (i.m., 1987:228–253).

Uwe Volkmann kiemelte: Josef Isensee másokkal egyetemben az állam valóban létező gondoskodási, veszélyelhárítási kötelezettségére utalt a biztonságra irányuló alapjog fogalmának megalkotásakor. Ugyanakkor rámutatott arra, hogy a későbbiekben ez az állami aktivitás egészen odáig jutott, hogy a még el nem követett bűncselekmények tetteseit is keresi, és gyakran meg is találja a közhatalom. Az állam által nyújtott védelem a jogállam rovására erősödik (Volkmann, 2004:700–703).

Élesen ellenezte a biztonságra való alapjog Josef Isensee által képviselt felfogását mások mellett Winfried Hassemer. Szerinte az egyébként figyelmet érdemlő koncepció mindenekelőtt ellentétben áll a hagyományos felfogással, amely szerint az egyéneket megillető, kikényszeríthető igények az állammal szemben érvényesíthetők. Tény viszont, hogy a közhatalom nem csupán elméletileg, hanem a valóságban is a legnagyobb fenyegetést jelentette és jelenti az emberi szabadságra nézve, ennél fogva nincs ok az említett alkotmányos alapállás feladására. A rend iránti fanatikus elkötelezettség, a kíváncsiság, az uralkodásra és mások alávetettségének elérésére irányuló törekvés mindenképpen indokoltá tette a klasszikus védelmi jogok – a lakás sérthetetlensége, a véleményszabadság stb. – alkotmányos eszközökkel történő oltalmazását. Ebből lehet következtetni arra, hogy a biztonságra való alapjog voltaképpen milyen érdekeket szolgál. Valójában tehát létezik két, meglehetősen ellentétes oldal, ahol mind-egyik a saját eszközeivel rendelkezik. Jelentős tévedés, illetőleg a pozíciók feladása tehát, ha valaki az alapjogok közül bármelyiket az állam rendelkezésére bocsátja. Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a biztonságra való jog más alapjogok korlátozásán keresztül valósul(na) meg, ezért az tulajdonképpen nem más, mint legitimáció a szabadság megszorítására. A szabadságot nem lehet kiszolgáltatni a biztonság közhatalmi felfogása szerinti értéknek (Hassemer, 2001:232–233).

A közbiztonság védelmével kapcsolatos alanyi jog létezését nem igazolta vissza sem a törvényhozás, sem pedig az alkotmánybírói gyakorlat. Az viszont igaz, hogy az Isensee által is hivatkozott fejlődés – vagyis a szabadságjogok védelmét, sőt: azok szélesebb értelemben vett feltételrendszerének biztosítását is tartalmazó állami cselekvési kötelezettség erősödése – valóban megváltoztatta a garanciák jellegét.

Magyarországon nem tekinthető általánosan elfogadottnak a „biztonságra való alapjog” Isensee-i koncepciója, bár Vigh József szerint legalább nyilatkozási szinten rögzíteni kellene, hogy az embereknek joguk van elvárható szintű közbiztonsághoz. Hozzátette azonban, hogy a bűnözésnek a XX. század végén tapasztalható növekedése, illetőleg az államoknak a hatásos ellenlépésekre való képtelensége miatt széles körben biztosított jogról még nem beszélhetünk (Vigh, 1994:100). Gönczöl Katalin úgy vélekedik, hogy a közbiztonságra való igény állampolgári alanyi jogként nem

határozható meg. Az elviselhető szintű közbiztonság fenntartása az állam politikai feladatai közé sorolható (Gönczöl, 1999:10–11). Mindamellettt jelen van a hazai szakirodalomban is olyan nézet, amely szerint az alkotmányban garantált személyi biztonság [55. § (1) bek.] közvetlenül összefügg az állam rendészeti feladataival. Eszerint létezik tehát olyan alapjog, amelynek biztosítása a kormány és az általa irányított fegyveres szervezetek kötelessége, mások közreműködését is feltételezve. Kökényesi Antal éppen a rendészeti stratégia kidolgozása során adott hangot ennek a felfogásának (Kökényesi, 2008:3). Az alanyi jogként történő kikényszeríthetőség kérdését nem részletezi, az egyenlőség követelményére azonban kitér a magánbiztonság problémájával összefüggésben (i.m., 2008:5).

A kifejtettek alapján arra következtethetünk, hogy a biztonságra való alapjog beiktatása csak az egész alkotmányos intézményrendszer átalakításával lehetséges. A közhatalomnak valóban van jogvédelmi kötelezettsége, csakhogy ez valamennyi alapjog esetében fennáll (Bielefeldt, 2004:14). Amennyiben az oltalmazás funkcióját feltétlenül érvényesíthető alanyi igényként fognánk fel, úgy óhatatlanul leértékelődnének azok az alapjogok, amelyek a demokratikus társadalom létének és működésének elengedhetetlen feltételei, a maguk közvetlenségében azonban alkalmasak mások – objektív vagy szubjektív – biztonságának a veszélyeztetésére. Példaképpen említhető a véleményszabadság, valamint a gyülekezési jog is. Mivel pedig a szükségesség és arányosság elvének eddigi értelmezése során egyes alapjogoknak kiemelkedő jelentőséget tulajdonított a közhatalom [lásd: 30/1992 (V.26.) AB határozat], újabbak belépése ezek korlátozásához adna új alapokat. Leegyszerűsítve – de a lényegét nem torzítva – arról van szó tehát, hogy a szabadság oltalmazásának leértékelésével a biztonságra tolódik a közhatalom működésének súlypontja (Hassemer, 2002; Bielefeldt, 2004:14).

A biztonságra való alapjog létezését, illetőleg szükségességét valló nézetek nem állnak összhangban az alkotmányos szabályozással, továbbá a polgári alkotmányosság tételeivel. Az igaz, hogy ezek a keretek nem változatlanok, a jogok biztosítására irányuló közhatalmi aktivitás valóban elmozdulást eredményez az egyén hagyományos negatív státusához képest. Megjegyzendő mindamellettt, hogy ez a fokozott állami szerepvállalás tipikusan nem közvetlenül magukra a jogokra irányul (amelyek közül

a szabadságok továbbra is elsősorban a beavatkozás ellen védenek), hanem inkább azok gyakorlásának, élvezetének a feltételeire. A biztonsági alapjog-koncepció elutasítása mellett is pozitívként emelhető ki az emberek rendőrséggel és más intézményekkel szembeni elvárásainak intézményes erősítésére való törekvés.

Összességében azt lehet mondani, hogy a biztonság védelmére irányuló, a veszélyek súlyosságára hivatkozóan bevezetett, illetőleg bevezetni szándékozott jogkorlátozások alkotmányos keretek közé illeszthetősége nem bizonyított. Léteznek azonban olyan elméletek és technikák, amelyek éppen a törvények uralmának elve alól veszik (vennék) ki a rendészetet, legalábbis egyfajta kivételes helyzet fennállását ismernék el a legkomolyabb fenyegetések (pl. terrorizmus) elhárítása körében.

Bruce Ackerman olyan alkotmány kidolgozását tartja szükségesnek, amely lehetőséget biztosítana a hagyományos garanciákat mellőző eljárásokra, amennyiben azok indokoltá válnának. Szerinte a terrorizmussal szembeni fellépés csak akkor lehet eredményes, ha van mód a szabadságjogok, illetőleg azok biztosítékainak átértelmezésére (például a bírói döntés nélküli, nem azonnal felülvizsgálható őrizetre). Érdemes megemlíteni, hogy Ackerman javaslata a szerző – nem kétségbe vonható – szándéka szerint nem az alkotmányosság rombolására, hanem éppen annak a védelmére irányul úgy, hogy az immár kitágított keretek határt szabnának a jogbiztonság háborús helyzetre hivatkozó rombolásának (Ackerman, 2004). Ez a fajta érvelés – mely szerint az alkotmányos értékek védelmében engedményeket kellene tenni a hatalomnak, a garanciákat pedig a korábban megengedhetetlennek tekintett beavatkozásokhoz kellene kötni – megjelenik a kínvallatás szükségességéről szóló vitákban is. Alan Dershowitz például bírói engedélyhez kötné a tortúra alkalmazását kivételes helyzetekben. Javaslata ő is azzal indokolja, hogy ez az abszolút tilalom alatt álló, ámde ténylegesen mégis használt eszköz bizonyos esetekben nem mellőzhető, de meg kell akadályozni a visszaéléseket (Dershowitz, 2002:234–242).

Az eddig említett elméletek közös vonása, hogy az emberi jogok hagyományos felfogásától és az azok védelmi rendszerétől való eltávolodást a törvények uralmán belül, de legalábbis az alkotmányos értékek lehetőség szerinti megóvásával kívánták megalapozni. Vannak azonban

olyan felfogások és technikák is, amelyek határozottabban szakítanak még a lazább jogi kereteken, az enyhített, de a hagyományos intézményrendszeren belül érvényesíthető szabályozás szükségességét hangsúlyozó megközelítésekkel.

Ilyen mindenekelőtt az egyes megnyilvánulások (mindenekelőtt a terrorizmus, de szóba került a kábítószer-bűnözés, sőt a teljes kriminalitás) elleni fellépés háborúként való értelmezése. Ebben az esetben a közhatalom működését nem korlátozzák az alkotmányos vagy büntetőeljárás garanciák (Livingstone–Arnold, 1986; Walzer, 2007; Simon, 2007).

Hasonló megközelítést tükröz a „biztonságiasítás“ (*securitization*) fogalma és a hozzá kapcsolódó elmélet. Az eljárás eredetileg a pénzügyi világban volt ismert, különböző vagyoni jogok összegyűjtését és biztosítékként történő felajánlását jelentette. A politikai terminológiában a kifejezés azt tartalmazza, hogy valamely dolgot (jelenséget, személyt) kivesznek az általános eljárások, kezelés hatálya alól, és arra vonatkozóan eltérést engednek az egyébként alkalmazandó, irányadó szabályoktól (Buzan–Waever–Wilde, 1998:6). Eredetileg a nemzetközi biztonság folyamatait értelmezték ennek a kategóriának a segítségével, mára azonban teljesen egyértelművé vált, hogy a belső és külső biztonság nem választható el, következésképpen a védelmükre irányuló tevékenység tervezésében és irányításában is egyre több a közös vonás. A különleges elbánást a biztonságiasítás körében az indokolja, hogy az adott dolgot, jelenséget, esetleg személyt (személyeket) olyan veszély fenyegeti, amely egyébként elháríthatatlan volna. Ebből logikusan következik, hogy a biztonságiasítás tulajdonképpen a normál politikai folyamatok kudarcát jelenti. Így nyilvánvaló követelmény, hogy a szükséges intézkedések megtételét követően vissza kell terelni az ügyet a rendes kerékvágásba (biztonságiatlanítás – *desecuritization*) (Taureck, 2006:55).

A polgári szabadságnak a közhatalom eszközeivel védett biztonság érdekében történő visszaszorítása Magyarországon is megfigyelhető a múlt század 90-es éveitől kezdődően. A másutt is jelentkező új (vagy legalábbis korábban nem ismert módokon megnyilvánuló) veszélyek természetesen itt is megfelelő válaszlépéseket igényeltek. Nem elhanyagolható sajátosság azonban, hogy hazánk a hasonló politikai átalakuláson átment volt szocialista országokkal együtt nem egy már megszilárdult jogvédelmi rendszer

lebontását kezdte meg, hanem éppen a polgári alkotmányosság intézményeinek kiépítésével egyidejűleg látott neki a szabadságok megnyirbálásának. Ilyen körülmények között meglehetősen sok ellentmondás keletkezett a hangoztatott elvek és a valóság, a jogi és a tényleges lehetőségek között. A rendészeti igazgatásban, mindenekelőtt a rendőrség, majd a többi fegyveres szervezet irányításában és a rájuk vonatkozó szabályozásban ez a helyzet aggályos a jogbiztonság szempontjából.

A rendszerváltást követő magyar rendészeti jogalkotást a „biztonságiasítás” koncepciója jellemzi, vagyis a közhatalom arra törekszik, hogy a fenyegetettség állapotában, esetenként arra hivatkozva kivonja a rendőrséget és más szerveket a joguralom általános követelménye alól. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: rendőrségi törvény) 3. §-ának (1) bekezdéséhez fűzött indokolás szerint: *„A rendészeti tevékenység jogérvényesítési módozat, így jogági sajátosságokkal nem rendelkezik. Fő jellegzetessége – szemben a jogalkalmazással – a jogszabályi előírások közvetlen kikényszerítéssel történő érvényesítésében nyilvánul meg”*. Itt tehát a jogalkotó egyszerűen negligálta a közigazgatási jog addigi fejlődésének eredményeit, valamint a kérdéssel foglalkozó tudomány tételeit. Igaz, hogy a „visszateelés” a Legfelsőbb Bíróság 1/1999. közigazgatási jogegységi határozatával megtörtént, ennek közvetlen hatása azonban csak a panaszügyekben hozott másodfokú határozatok bírósági megtámadhatóságát érintette. Az igazságszolgáltatás legmagasabb szerve ugyanis nem pótolhatta a rendőrségi törvény hiányosságait, nevezetesen a rendészetre vonatkozó közigazgatási garanciák kiépítésének elmaradását. Példaképpen említhető, hogy a rendőrségnek a közbiztonság fenntartására irányuló (rendészeti) tevékenysége körében a speciálisan szabályozott (tehát a törvény eredeti koncepciója szerint nem rendészetinek, hanem államigazgatásinak tekintett) eljárásoktól eltekintve nincs lehetősége idézni az ügyfeleket, viszont súlyos szabadságkorlátozást alkalmazhat olyan esetekben, amelyekben azt egyébként semmi nem indokolja. Ez a helyzet egyebek mellett a bűncselekményi – egyszerű – gyanú miatti előállítás esetében is [rendőrségi törvény, 33. § (2) bek. b) pont].

Az indokolás hivatkozott mondatait akár félresikerült fogalmazásnak is tekinthetnénk, a kérdést érintő egyéb közhatalmi megnyilvánulásokból azonban világosan kirajzolódik a kép: valóban a jogállamiság értékeinek és

normáinak a közbiztonság védelméből való kirekesztése a cél. A rendőrségi törvény 12. §-a a szolgálati előljáró jogszabálysértő utasításainak végrehajtására kötelezi a hivatásos állomány tagjait. Ez a törvénysértések intézményes elfogadását jelenti, hiszen a parancsnok elvileg felelősségre vonható ugyan a törvényszegés elrendeléséért, a beosztottak tevékenységét azonban elsősorban ő maga ellenőrzi, így a „lebukásra” kicsi az esély. Még fontosabb, hogy az intézkedés jellegéből adódóan a normasértés az esetek többségében már nem tehető meg nem történtté.

A 8/2004. (III.25.) AB határozat nem kifogásolta, inkább megerősítette a joguralom alóli kivétel megengedhetőségét: *„Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy ez nem menti fel a törvényhozót az alól a követelmény alól, hogy csak a fegyveres szervek sajátos feladatai által feltétlenül indokolt mértékben térjen el a jogállamiságnak attól az alapvető követelményétől, hogy mindenki jogtisztelő, tehát jogszabályszerű magatartást köteles tanúsítani. Ennek folytán azt, hogy a jogellenes parancs és intézkedés végrehajtásának a kötelezettségére vonatkozó törvényi előírás alkotmányosan indokolható-e, egyrészt azon céloknak, melyeket e kötelezettség hivatott érvényre juttatni, másrészt a jogállamiság által megtestesített értékeknek az egybevetése alapján kell megítélni.”*

A „securitization” technikája tehát akadály nélkül érvényesül, méghozzá kétségtelenül nem társadalmi-politikai támogatottság nélkül. A rendőrségi törvényt egy tartózkodás mellett, gyakorlatilag egyhangúlag fogadta el az Országgyűlés. Ebben nyilvánvalóan fontos szerepet játszott az az érvelés, amely a biztonságra való alapvető jog felfogásán alapult: *„Az állampolgárok biztonságát a demokratikus berendezkedésű államok alapvető emberi jogként ismerik el. Az állam feladata ennek a jognak a szavatolása. A hazai közfelfogásban az emberi jogok érvényesülésének területe az állampolgár és a hatóság viszonyára korlátozódott és szűkült le. Kevesebb szó esik arról, hogy a polgárt megillető alapvető emberi jogokat a többi polgár is köteles tiszteletben tartani, s az állam azt szavatolja, hogy a jogok megsértése esetén az azokat tiszteletben tartó állampolgárt a törvény előírásai szerint védelemben részesíti. A rendőrség tehát olyan hatóság, amely a törvényekben meghatározott módon és eszközökkel segíti, védi, oltalmazza az emberi jogokat. A rendőrség a jogsértő állampolgár ellen jár el, nyugton hagyja a jog szerint cselekvőt.”* (Boross Péter volt belügyminiszter expozéja a rendőrségről szóló törvényjavaslat országgyűlési általános vitájában, 1993. október 5.)

Egy akkori kormánypárti (MDF) képviselő még világosabbá tette a szabályozás filozófiáját: *„Az, hogy a rendőrségről szóló törvény rendkívüli jelentőségű, abból a paradoxonból ered, hogy a rendőrség a társadalom becsületes tagjainak legalapvetőbb emberi jogait – az élethez, a testi épséghez, az emberi méltósághoz, a tulajdonhoz fűződő jogokat – úgy védi meg, hogy közben a társadalom nem becsületes tagjainak emberi jogait sérteni kényszerül, amikor velük szemben intézkedik, kényszerítő eszközöket használ vagy titkosszolgálati eszközöket alkalmaz.”* (Mezey Károly felszólalása a rendőrségről szóló törvényjavaslat országgyűlési általános vitájában, 1993. október 19.)

Amint arról szó volt, az Alkotmánybíróság is magától értetődőnek tekintti, hogy a rendőrségi feladatok ellátása, a rendészeti tevékenység végzése a jogsértő magatartást tanúsítók jogainak korlátozásával jár [lásd: 65/2003 (XII.18.) AB határozat].

Ennek a szabályozási axiómának az a legnagyobb hibája, hogy hamis feltételezésen alapul. A rendőrség, továbbá a rendészeti tevékenységet folytató más szervek nem a jogsértőkkel szemben lépnek fel. A működés lényege ugyanis a veszélyelhárítás. Ha a konkrét rendőri intézkedéseket nézzük, akkor világossá válik, hogy azoknak sem jogi értelemben, sem pedig ténylegesen nem feltétele valamely jogszabály megsértése az érintettek részéről. Olyannyira nem, hogy például az igazoltatás akár az ő védelmüket is szolgálhatja [rendőrségi törvény, 29. § (1) bek.]. A felvilágosítás kérése (szintén rendőri intézkedés) azon az alapos feltételezésen nyugszik, hogy a megkérdezett a rendőri feladatok ellátásához szükséges közlést tehet (rendőrségi törvény, 32. §). Az sem törvénytörő, ha valaki bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható [rendőrségi törvény, 33. § (2) bek. b) pont], hiszen még a megalapozott gyanú fennállása sem azonos a jogsértés megállapításával. Azt lehet mondani tehát, hogy a rendőrség – és ez a rendészet egészére igaz –, nem a jogsértőkkel, hanem az alkotmányos jogokat hordozó emberekkel szemben jár el. A jogalkotás kiindulási tételeként hivatkozott helyzet inkább a ritka kivételek közé tartozik (pl. helyszíni bírság kiszabása szabálysértés elkövetésének elismerését követően).

A rendészeti beavatkozások jogalapjának a leírt módon történő meghatározása tehát az esetek többségében egyfajta rendőrállami logika igazolásává válik: nem azzal szemben jár el a rendőrség (rendészet), aki jogsértést

követ el, hanem az a jogsértő, akivel szemben a rendőrség fellép. A normaszegést a rendőrség általi kiválasztás statuálja.

A leírt elméletek annyiban kapcsolódnak a bevezetőben említett egyensúly-felfogáshoz, hogy a szabadság, és az annak megfelelő alapjogok rovására kívánják a biztonságot védeni. Nincs azonban meggyőző bizonyíték arra, hogy az eredmények igazolják ezeket a jogkorlátozásokat. Tényként lehet megállapítani például, hogy a terrorista támadásoknak kitett országok döntő többsége nem a szabadnak elismert rendszerekhez sorolható, rájuk éppen az alapjogok védelmének kevésbé kiépült és megszilárdult szisztémája a jellemző (Abrahms, 2007).

Tagadhatatlan természetesen, hogy a közbiztonság védelmére irányuló egyes intézkedések jogkorlátozással járnak, azok normatív alapjai pedig szűkítik a szabadságot. Csupán arra kívántam rámutatni, hogy ebből nem következik bármely megszorításnak a fenyegetettséget csökkentő hatása. Nincs általános egyensúly, illetőleg fordított arányosság a szabadság és a biztonság között. Az utóbbi éppen az alapjogok maradéktalan és zavartalan élvezetét teszi lehetővé, a civil társadalom többi tagjával szembeni oltalom tehát nem igényli a hatalomnak való növekvő kiszolgáltatottságot. Az emberi jogok tiszteletben tartása – noha egyes esetekben a jogsértés vezethet közvetlen „sikerre” – a maga egészében nem korlátozza, hanem éppen ellenkezőleg: erősíti a közbiztonság védelmével megbízott intézmények szakmai eredményességét. Az ártatlanság vétele ilyen értelemben azt kívánja meg, hogy a bűnüldöző – vagy akár a rendészeti [lásd: rendőrségi törvény 33. § (2) bek. b) pont] – szervek végig kételkedjenek az egyébként megalapozottnak tűnő feltételezés helytállóságában. Ellenkező esetben előfordulhat (és minden jel szerint elő is fordult), hogy valakit elkövetőnek tartanak, ezért minden energiát az illető védekezésének cáfolata köt le. Mindeközben az igazi tettes szabadlábban van, tovább folytatva akár az emberek életét is veszélyeztető tevékenységét.

A közbiztonság védelmének legfontosabb kelléke ma már nem az erő, hanem az információ. Annak megszerzése történhet titkos eszközökkel, de az emberekkel való nyílt kommunikáció útján is. Nem szorul bővebb indokolásra, hogy demokratikus társadalmakban inkább az utóbbira érdemes építeni. Mivel pedig a jó információ a biztonsági szükségletekhez

igazodik, ezért azok beszerzése érdekében a civil társadalom tagjai számára adatokat is kell szolgáltatni. Így kapcsolódik össze a rendőri működés színvonalának emelése a jogok – jelesül a közérdekű adatokhoz való hozzáférés – teljesebb körű biztosításával. A kommunikáció és a technika fejlődése kétségtelenül új lehetőségeket kínál a rendészet és a büntető igazságszolgáltatás számára. Az is igaz, hogy a hatóság részéről az adatokhoz való hozzáférés többnyire jogot korlátoz. Kevésbé volna így, ha ugyanazt a civil társadalom tagjainak is lehetővé tennék. A közhatalom társadalmi ellenőrzöttségének követelményéből adódóan például megoldható volna – a feltétlenül indokolt korlátozások mellett – az állami és önkormányzati szervek számítógépes tartalmihoz való direkt kapcsolódás, vagy akár a – speciális okokból nem védett – kommunikáció megismerése (állampolgári lehallgatás). A köz- és magánterületek fokozódó „bekamerázása” a privátszféra korlátozását jelenti. Úgy is fel lehet fogni, hogy a hatalom részéről a megfigyeltség, tehát a neki való kiszolgáltatottságunk növekedett. Életünk nyitottabbá vált. De ha ez így van, akkor a megszorításokkal szemben jogokat is lehetne biztosítani, jelesül a rögzített képek megtekintésének, akár azok másolásának a lehetőségét (például polgári perben való felhasználás céljából). Egyelőre azonban ott tartunk, hogy még egy büntetőeljárás előkészítése vagy folytatása során a hatóság által felvett beszélgetések egészét sem ismerheti meg a védelem a terhelt számára kedvező információk felhasználása céljából.

A biztonságról és a szabadságról szóló viták során gyakran háttérbe szorul a „kinek a biztonsága, milyen fenyegetettséggel szemben” kérdése. Amennyiben az alkotmányos jogok maradéktalan és zavartalan élvezetét tekintjük oltalmazandó értéknek (ebben az esetben a „*Drittwirkung*”-ra is tekintettel, vagyis a civil társadalmon belül is értelmezve), akkor azok intézményes rombolása közvetlenül a biztonságot csökkenti. Ezt nem kompenzálja a gyakran ellenőrizhetetlen, nem egy esetben pedig igazolhatatlan eredmény. 1999-ben az Országgyűlés a szervezett bűnözés elleni küzdelem erősítése jegyében megalkotta az úgynevezett „maffiatörvényt” (1999. évi LXXV. törvény), amiről az akkori kormánypárt képviselője is így nyilatkozott: „...alkotmányos jogokat szűkít, méghozzá a rendszerváltás óta eddig meg nem szokott módon.” (Juharos Róbert felszólalása az Országgyűlés plenáris ülésén, 1998.11.25)

A jogszabály számos új lehetőséget biztosított a bűnüldözés számára, a rendelkezései által érintett ügyekben pedig soronkívüliséget írt elő. A hivatkozott ügyek között azonban nem szerepel például a sorozatgyilkosság és a tömeges emberölés, a közokirat-hamisítás azonban igen. Az alkotmányos jogok soha nem látott módon való szűkítése tehát ebben az esetben azt jelenti, hogy amennyiben a jogalkotói szándékot és a tételes rendelkezéseket komolyan vesszük, akkor az emberi élet védelmének szintje csökken.

Mindezek alapján ki lehet jelteni, hogy az **„egyensúly-elmélet” alapjaiban hibás**. A szabadság, illetőleg az annak érvényesülését szolgáló alapjogok és az alkotmányos demokrácia biztonsága között nincs olyan viszony, amely az egyiknek a másik rovására való erősítését alapozhatná meg a maga általánosságában. Ellenkezőleg: a két érték kölcsönösen erősíti egymást (Michaelsen, 2006:4).

Irodalom

Abrahms, M. (2007): *Why Democracies Make Superior Counterterrorists*. Security Studies, Vol.16, No 2

Ackerman, B. (2004): *The Emergency Constitution*. Yale Law Journal, Vol. 113. No. 3

Bielfeldt, H. (2004): *Freiheit und Sicherheit im demokratischen Rechtsstaat*. Deutsches Institut für Menschenrechte, Berlin

Brown, G. (2008): *Beszéd a biztonságról és a szabadságról*

<http://www.gees.org/documentos/Documen-03023.pdf> (látogatva: 2009-06-03)

Buzan, B. – Waeber, O. – Wilde, J. de (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publ., Boulder, CO.

Dershowitz, A. M. (2002): *Why Terrorism Works*. Yale University Press, New Haven–London

Dürig, G. (1953): *Art. 2. des Grundgesetzes und die Generalemächtigung zu allgmeinpolizeilichen Maßnahmen*. Archiv des öffentlichen Rechts, Vol. 40, 53/54/1

Gönczöl K. (1999): *A közbiztonsághoz való jog az emberi jogok körében*. In: Kriminológiai Közlemények, Különkiadás, a III. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga

- Hassemer, W. (2001):** *Staat, Sicherheit und Information*. In: Bizer, Johann – Lutterbeck, Bernd – Rieß, Joachim (szerk.): *Freundesgabe für A. Büllsbach, J.F. Steinkopf Druck, Stuttgart*
- Hassemer, W. (2002):** *Zum Spannungsverhältnis von Freiheit und Sicherheit: Drei Thesen*. Vorgänge, Heft 3
- Hobbes, T. (1970):** *Leviatán*. Magyar Helikon Kiadó, Budapest
- Isensee, J. (1983):** *Das Grundrecht auf Sicherheit*. Walter de Gruyter, Berlin–New York
- Király T. (1972):** *Büntetőjog a jog határán*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Kökényesi A. (2008):** *Az önkormányzati rendszer lehetősége a magyar közigazgatásban. 11. számú előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához*. ORFK, Budapest
- Lisken, H. – Denninger, E. (1992):** *Handbuch des Polizeirechts*. C.H. Beck, München
- Livingstone, N. C. – Arnold, T. E. (eds) (1986):** *Fighting Back: Winning the War against Terrorism*. Lexington Books, D.C. Heath and Company, Lexington, Massachusetts
- Ludassy M. (1984):** *A trón, az oltár és az emberi jogok*. Magvető Kiadó, Budapest
- Marshall, G. (1984):** *Constitutional Conventions*. Clarendon Press, Oxford
- Michaelsen, C. (2006):** *Balancing Civil Liberties against National Security? A Critique of Antiterrorism Rhetoric*. University of New South Wales Law Journal, Vol. 29. No. 2
- Robbers, G. (1987):** *Sicherheit als Menschenrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden
- Simon, J. (2007):** *Governing through Crime: How the War on Crime Transformed American Democracy and Created a Culture of Fear*. Oxford University Press, New York
- Taureck, R. (2006):** *Securitization Theory and Securitization Studies*. Journal of International Relations and Development, Vol. 9
- Tsoukala, A. (2006):** *Democracy in the Light of Security: British and Turkish Discourses on Domestic Counter-Terrorism Policies*. Political Studies, Vol. 54. No. 3
- Várhalmi M. (2001):** *A Magyar Köztársaság Biztonsági Stratégiájának vázlatja*
<http://www.nemzetbiztonsag.com/tanulmany/04.rtf> (látogatva: 2009-06-03)
- Vigh J. (1994):** *Emberi jogok, emberi kötelezettségek és bűnözés*. In: *Kriminológiai Közlemények* 56. szám

Volkman, U. (2004): *Sicherheit und Risiko als Probleme des Rechtsstaats.* Juristen Zeitung, Vol. 59. No.14

Wiesmann, R. (1911): *Treueid und Treupflicht der Untertanen im deutschen Staatsrecht* Verl. Von Adolf Ebel, Marburg

Walzer, M. (2007): *On Fighting Terrorism Justly.* International Relations Vol. 21. No. 4